

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
(“Державне (конституційне) право зарубіжних країн”)
(для бакалаврів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

Підготовлено доцентом кафедри історії та теорії держави і права
С. Д. Владиченко та доцентом кафедри історії та теорії
держави і права *І. В. Хортом*

Затверджено на засіданні кафедри історії та теорії держави і права
(протокол № 11 від 19.06.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Владиченко С. Д., Хорт І. В. Навчальна програма дисципліни “Конституційне право зарубіжних країн” (“Державне (конституційне) право зарубіжних країн”) (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 28 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Конституційне право зарубіжних країн” (“Державне (конституційне) право зарубіжних країн”), питання до самоконтролю студентів, теми контрольних робіт, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2010
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Система права кожної держави складається з великої кількості галузей, серед яких конституційне право займає особливе, фундаментальне місце. Це зумовлено важливістю тих суспільних відносин, які регулюються ним. Саме у конституційному праві проголошуються основоположні принципи, які становлять основу інших галузей права.

Наука державного (конституційного) права зарубіжних країн є частиною загальної науки конституційного права. Вивчення особливостей розвитку конституційного права зарубіжних країн, здійснення порівняльного аналізу національних особливостей щодо форм правління, устрою, взаємовідносин держави та суспільства, побудови органів публічної влади дасть змогу не тільки розширити кругозір студентів, а й усвідомити місце і роль держави та особи у світі.

Навчальний курс “Конституційне право зарубіжних країн (Державне (конституційне) право зарубіжних країн)” викладається в усіх вищих юридичних навчальних закладах і є системою знань про основи устрою суспільства, держави та правове становище людини в ній, основи організації та діяльності системи органів публічної влади тощо.

Мета навчальної дисципліни “Конституційне право зарубіжних країн” (“Державне (конституційне) право зарубіжних країн”) – сприяти формуванню загальної правової культури фахівців з правознавства. Матеріал курсу покликаний збагатити одержані знання з галузей національного права України шляхом доповнення їх знаннями конституційного права зарубіжних країн.

Завдання навчальної дисципліни “Конституційне право зарубіжних країн” (“Державне (конституційне) право зарубіжних країн”) – поглиблення правових знань, розширення політичного і правового кругозору студентів, їх загальної ерудиції. З метою належного оволодіння навчальною дисципліною передбачено такі форми навчального процесу: читання лекцій, проведення семінарських занять, самостійної роботи.

На лекції викладач систематизовано подає основні положення теми.

Семінарські заняття проводяться для поглиблення та закріплення знань, отриманих на лекціях і в процесі самостійної роботи.

Самостійна робота студентів передбачає позааудиторну роботу над засвоєнням матеріалу цього курсу. Студенти повинні вивчити лекційний матеріал, опрацювати питання, винесені на самостійне

вивчення, та виконати письмові завдання. Самостійна робота також включає підготовку рефератів, доповідей і повідомлень.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

знати

- поняття, предмет, метод і джерела державного права зарубіжних країн;
- сучасні види конституцій;
- форми держави у зарубіжних країнах;
- основи правового статусу особи в зарубіжних країнах;
- особливості конституційно-правового статусу громадських об'єднань у зарубіжних країнах;
- конституційно-правовий статус законодавчої, виконавчої і судової влади;
- особливості місцевого управління та самоврядування;

уміти

- орієнтуватися в системі конституційно-правового законодавства і конституційно-правовій практиці зарубіжних країн;
- тлумачити конституційно-правові норми зарубіжних країн;
- аналізувати конституційно-правові норми зарубіжних країн;
- здійснювати порівняльний аналіз конституційно-правових норм зарубіжних країн та національного законодавства;
- використовувати дані науки державного (конституційного) права зарубіжних країн у вирішенні професійних завдань.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

дисципліни

**“КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН” (“ДЕРЖАВНЕ
(КОНСТИТУЦІЙНЕ) ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН”)**

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
1	Змістовий модуль I. Загальна частина Поняття, предмет, система та джерела конституційного права в зарубіжних країнах

1	2
2	Конституції – головні джерела державного (конституційного) права зарубіжних країн
3	Конституційна юрисдикція
4	Загальні засади правового статусу особи. Конституційні права і свободи громадян у зарубіжних країнах
5	Форми держави в зарубіжних країнах
6	Політичні партії та партійні системи в зарубіжних країнах
7	Виборче право і виборчі системи в зарубіжних країнах
8	Конституційно-правові засади державної влади в зарубіжних країнах
9	Глава держави в зарубіжних країнах
10	Уряд в зарубіжних країнах
11	Парламент у зарубіжних країнах
12	Конституційне регулювання судової влади в зарубіжних країнах
13	Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах
	Змістовий модуль II. Особлива частина
14	Основи конституційного права США
15	Основи конституційного права Великобританії
16	Основи конституційного права Франції
17	Основи конституційного права ФРН
18	Основи конституційного права Японії
Разом годин: 108	

ЗМІСТ
дисципліни
“КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН” (“ДЕРЖАВНЕ
(КОНСТИТУЦІЙНЕ) ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН”)

Змістовий модуль I. Загальна частина

Тема 1. Поняття, предмет, система та джерела конституційного права в зарубіжних країнах

Поняття та суть конституційного права як галузі національного права кожної зарубіжної країни. Конституційне чи державне право: до проблеми наукового визначення. Місце конституційного права в системі національного права кожної зарубіжної країни. Предмет і метод правового регулювання конституційного права в зарубіжних країнах (КПЗК). Принципи конституційного права в зарубіжних країнах. Конституційно-правові норми та конституційно-правові інститути. Конституційно-правові відносини. Структура конституційно-правових відносин: суб'єкти, об'єкти та зміст. Підстави виникнення, змін і припинення конституційно-правових відносин, їх види. Конституційна відповідальність у зарубіжних країнах.

Джерела конституційного права. Нормативно-правові акти як джерела КПЗК: конституції, конституційні, органічні, звичайні закони, парламентські статuti чи регламенти, делеговане законодавство. Судові прецеденти, їх особлива роль у конституційному праві країн англосаксонської правової системи. Конституційні звичаї (конституційні угоди, конвенційні норми) як джерела конституційного права в зарубіжних країнах. Доктринальні джерела. Релігійне право. Міжнародні договори. Принципи права. Акти тлумачення конституційного права у зарубіжних країнах.

Наукова і практична цінність вивчення курсу державного (конституційного) права зарубіжних країн. Система навчальної дисципліни державного (конституційного) права зарубіжних країн.

Література [1–32]

Тема 2. Конституції – головні джерела державного (конституційного) права зарубіжних країн

Історія терміна “конституція”. Витоки сучасного поняття конституції. Поняття і значення конституції в різних зарубіжних країнах. Історичні засади сучасних конституцій. Історичні витоки та елементи конституціоналізму.

Сутність, зміст та соціальні функції конституції. Юридичні властивості конституції: конституція як основний, установчий, стабільний закон. Роль конституції в зарубіжних країнах.

Класифікація конституцій: формальні та матеріальні; гнучкі, жорсткі та змішані; юридичні та фактичні; народні та даровані (октройовані); інструментальні та соціальні; постійні та тимчасові; конституції федеративних держав, унітарних держав, суб’єктів федерації та автономних утворень; демократичні, авторитарні та тоталітарні; писані (кодифіковані, некодифіковані), неписані та змішані.

Структура конституції: преамбула, основна частина, прикінцеві положення, перехідні положення.

Підготовка, прийняття, зміна і скасування конституцій.

Література [1–32]

Тема 3. Конституційна юрисдикція

Поняття правової охорони конституції. Співвідношення конституційного контролю та конституційного нагляду. Історія виникнення ідеї конституційного контролю. “Справа усіх справ” – справа “Мербері проти Медісона”.

Поняття і юридична природа конституційного контролю в зарубіжних країнах. Неспеціалізований та спеціалізований конституційний контроль.

Основні моделі судового конституційного контролю: американська (децентралізована) – дифузійна та концентрована; європейська (австрійська, централізована).

Об’єкти конституційного контролю: звичайні, конституційні, органічні закони; поправки до конституції; міжнародні та внутрішньодержавні договори; парламентські регламенти; питання розмежування компетенції між союзом і суб’єктами федерації; відповідність конституції дій посадових осіб; акти і дії громадських об’єднань, наді-

лених політичною владою; конституційність окремих положень самої конституції.

Види конституційного контролю: попередній (превентивний) та наступний (репресивний); конкретний та абстрактний; формальний і матеріальний; обов'язковий і факультативний.

Порядок формування і структура органів конституційного контролю зарубіжних країн. Правовий статус членів органів конституційного контролю. Повноваження органів конституційного контролю в зарубіжних країнах. Юридичні наслідки актів конституційного контролю в зарубіжних країнах. Відповідальність органів конституційного контролю та їх членів у зарубіжних країнах.

Література [1–32]

Тема 4. Загальні засади правового статусу особи. Конституційні права і свободи громадян у зарубіжних країнах

Поняття правового статусу людини і громадянина. Основні підходи до проблеми правового статусу особи. Моделі правового статусу особи: ліберально-індивідуалістична; соціалістична; мусульманська; модель, яка існує в звичаєвому праві окремих племен; ліберально-соціальна.

Поняття та ознаки громадянства. Порядок набуття громадянства в зарубіжних країнах: філіація (принципи “права крові” та “права ґрунту”), натуралізація, оптація, поновлення. Порядок припинення громадянства: вихід, втрата, позбавлення (денатуралізація та денационалізація).

Правове становище іноземних громадян та осіб без громадянства.

Загальна характеристика інституту конституційних прав і свобод. Історична еволюція прав і свобод. Конституційно-правове поняття свободи. Природне право в конституційно-правовому аспекті. Розмежування понять “права людини” та “права громадянина”. Позитивний і негативний спосіб закріплення конституційних прав і свобод громадян (підданих) у зарубіжних країнах. Правові обмеження для здійснення конституційних прав і свобод громадян (підданих).

Класифікація прав, свобод та обов'язків людини та громадянина у зарубіжних країнах. Особисті (громадянські) права та свободи. Політичні права та свободи. Соціально-економічні, культурні права та свободи особи. Конституційні обов'язки громадян.

Поняття, суть і види правових гарантій конституційних прав і свобод особи у зарубіжних країнах. Міжнародно-правовий захист прав людини.

Література [1–29; 33–38]

Тема 5. Форми держави в зарубіжних країнах

Поняття форми держави. Елементи форми держави.

Форми правління в зарубіжних країнах. Монархії і республіки як основні форми правління, відмінності між ними.

Монархія і її різновиди. Абсолютна монархія, її ознаки. Конституційна (обмежена) монархія: дуалістична монархія, її ознаки; парламентарна монархія, її ознаки. Особливі види монархій.

Республіка і її різновиди. Президентська республіка, її ознаки. Суперпрезидентська республіка. Парламентська республіка, її ознаки. Змішані республіки.

Форми державного (територіально-політичного) устрою. Унітарні держави, принципи їх організації Види унітарних держав (централізовані, відносно централізовані, децентралізовані).

Інститут автономії в унітарних державах. Адміністративна і політична автономія. Адміністративна автономія в Китайській Народній республіці. Політична автономія у Великобританії, Франції, Італії, Іспанії, Португалії, Данії, Фінляндії.

Поняття федерації. Основні ознаки федеративної форми державного устрою. Правовий статус суб'єктів федерації. Принципи побудови зарубіжних федерацій. Територіальні і національно-територіальні (національні) принципи в практиці зарубіжного федералізму.

Державний режим як елемент форми держави. Поняття державного режиму. Співвідношення державного і політичного режимів. Основні ознаки демократичного державного режиму. Основні ознаки авторитарного державного режиму. Тоталітарний режим: поняття, ознаки.

Література [1–29; 39–43]

Тема 6. Політичні партії та партійні системи в зарубіжних країнах

Загальна характеристика громадських об'єднань. Поняття політичної партії. Особливості політичних партій як конституційно-правового і політичного інституту.

Історичний розвиток політичних партій.

Організаційна будова політичних партій. Функції політичних партій.

Класифікація політичних партій. Праві, центристські та ліві партії. Консервативні, ліберальні, соціал-демократичні партії. Комуністичні партії. Демократичні, радикальні, екстремістські, конфесійні, клерикальні, націоналістичні партії. Екологічні партії (партії “зелених”).

Партійні системи. Багатопартійні системи. Багатопартійні системи з домінуючою партією. “Блокові” багатопартійні системи.

Двопартійні системи. Однопартійні системи.

Регламентація правового статусу і порядку діяльності партії. Інституціоналізація політичних партій. Фінансування політичних партій.

Партії і зовнішньополітичний механізм держави.

Контроль за діяльністю політичних партій, попередження та припинення їх діяльності.

Література [1–29; 44–46]

Тема 7. Виборче право і виборчі системи в зарубіжних країнах

Поняття і суть виборчого права зарубіжних країн. Активне і пасивне виборче право в зарубіжних країнах. Основні принципи виборчого права. Особливості застосування принципів виборчого права в різних країнах.

Виборчий процес в зарубіжних країнах: поняття, стадії. Призначення виборів, створення виборчих округів (дільниць) та органів з проведення виборів. Реєстрація кандидатів на виборні посади. Складання списків виборців. Передвиборна кампанія, її фінансування. Голосування виборців. Виборчі бюлетені, їх види. Визначення результатів виборів.

Виборча система – спосіб підбиття підсумків голосування на виборах. Виборчі системи в зарубіжних країнах: мажоритарна (абсолютної, кваліфікованої і відносної більшості), пропорційна і змішані системи.

Література [1–29; 47–50]

Тема 8. Конституційно-правові засади державної влади в зарубіжних країнах

Поняття і структура конституційно-правового інституту державної влади в зарубіжних країнах: конституційне положення про джерело державної влади; положення про цілі та головні напрямки діяльності держави; положення про структуру державної влади та спосіб її функціонування. Головні конституційні принципи функціонування державної влади в зарубіжних країнах. Принцип поділу влади і його значення. Принцип єдності державної влади. Законність і способи її забезпечення.

Література [1–29; 51–53]

Тема 9. Глава держави в зарубіжних країнах

Поняття і юридична природа інституту глави держави в зарубіжних країнах. Місце глави держави в системі поділу влади. Моделі інституту глави держави. Одноосібний і колегіальний глава держави. Монарх як глава держави. Президент як глава держави.

Порядок заміщення посади глави держави в зарубіжних країнах. Системи престолонаслідування в зарубіжних країнах. “Виборна” монархія. Інститут регенства. Зречення престолу (абдикація): добровільна і вимушена; формальна і фактична.

Порядок заміщення посади глави держави в республіках. Вибори президента: прямі та непрямі.

Повноваження глави держави, їх види. Повноваження з верховного представництва. Повноваження в сфері зовнішньої політики. Повноваження, пов’язані з реалізацією законодавчої влади. Право “вето” глави держави: абсолютне, відкладальне, вибіркове, “кишенькове”. Повноваження, пов’язані з реалізацією виконавчої влади. Повноваження у сфері оборони і безпеки. Повноваження у сфері судової влади. Надзвичайні повноваження глави держави.

Відповідальність глави держави в зарубіжних країнах. Інститут контрасигнатури. Інститут імпичменту: поняття, форми здійснення.

Література [1–29; 54–56]

Тема 10. Уряд у зарубіжних країнах

Місце уряду в системі вищих органів держави. Уряд — носій виконавчої влади в зарубіжних країнах.

Класифікація урядів зарубіжних країн. Види урядів залежно від їхнього партійного складу. Партійні уряди — однопартійні та бага-

топартійні (коаліційні). Безпартійні уряди. Види урядів залежно від стосунків уряду з парламентом — уряд більшості та уряд меншості.

Порядок формування і структура урядів у зарубіжних країнах. Парламентський і позапарламентський спосіб формування уряду. Склад і структура уряду. Роль голови уряду в сучасних умовах.

Порядок діяльності уряду в зарубіжних країнах. Нормативно-правові акти уряду. Делеговане законодавство.

Компетенція уряду в зарубіжних країнах. Повноваження в сфері політичного керівництва. Повноваження в сфері управління. Повноваження уряду в законодавчій сфері. Зовнішньополітичні повноваження уряду.

Підстави і порядок припинення повноважень уряду.

Відповідальність уряду та його членів у зарубіжних країнах. Відповідальність уряду перед парламентом. Політична відповідальність. Юридична (судова) відповідальність, її форми.

Література [1–29; 57–59]

Тема 11. Парламент у зарубіжних країнах

Місце і роль парламенту серед вищих органів держави в зарубіжних країнах. Парламент і парламентаризм. Класифікація парламентів зарубіжних країн.

Структура парламенту і порядок формування його палат. Особливості і порядок формування верхніх палат парламентів зарубіжних країн.

Внутрішня організація палат парламенту. Керівні органи палат. Одноосібні і колегіальні органи. Способи формування керівних органів. Парламентські комітети і комісії, порядок їх формування і функціонування. Партійні фракції палат. Інші органи палат і парламенту.

Правовий статус депутата парламенту в зарубіжних країнах. Елементи статусу депутата. Депутатський імунітет. Депутатський індемнітет. “Вільний” та “імперативний” мандат депутатів парламенту. Припинення депутатських повноважень.

Повноваження парламенту зарубіжних країн. Парламенти з абсолютно необмеженою компетенцією, абсолютно обмеженою і відносно обмеженою компетенцією. Законодавчі повноваження парламентів. Фінансові повноваження парламентів. Повноваження парламентів у сфері оборони і зовнішньої політики. Контрольні повноваження

(парламентський контроль). Форми парламентського контролю. Депутатські (парламентські) запити. Слідчі комісії та комітети парламенту. Рахункові (контрольні) палати. Інститут омбудсмана. Постановка питання про довіру уряду та винесення резолюції недовіри. Судові (квасисудові) функції парламентів. Установчі повноваження парламентів.

Порядок роботи парламенту. Сесії і пленарні засідання. Види парламентських сесій.

Законодавчий процес у парламентах зарубіжних країн, його стадії. Законодавча ініціатива, її види. Обговорення законопроекту в парламенті. Читання законопроекту. Прийняття законопроекту палатою. Подолання розбіжностей між палатами. Опублікування і введення в дію законів парламентів у зарубіжних країнах.

Відповідальність парламентів і депутатів у зарубіжних країнах.

Література [1–29; 60–68]

Тема 12. Конституційне регулювання судової влади в зарубіжних країнах

Поняття судової влади та її місце в механізмі поділу влади. Система та організація судової влади в зарубіжних країнах. Конституційні принципи правосуддя в зарубіжних країнах.

Правовий статус суддів у зарубіжних країнах.

Література [1–29; 69–76]

Тема 13. Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах

Поняття і юридична природа органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах. Система місцевого самоврядування. Співвідношення системи місцевих органів з формою державного та адміністративно-територіального устрою країни. Функції місцевих органів у зарубіжних країнах.

Порядок організації, структура місцевих органів. Порядок формування та повноваження представницьких органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах. Правовий статус муніципальних радників.

Матеріально-фінансова база органів місцевого самоврядування. Виконавчі органи місцевого самоврядування зарубіжних країн: порядок їх формування, організація, повноваження. Основи кадрової

політики в місцевих органах. Правовий статус муніципальних службовців. Повноваження органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.

Взаємовідносини місцевих органів з центральною владою. Форми урядового контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Конституційна і судова відповідальність.

Сучасні проблеми й основні напрямки реформування системи місцевої влади в зарубіжних країнах.

Література [1–29; 77–80]

Змістовий модуль II. Особлива частина

Тема 14. Основи конституційного права США

Загальна характеристика Конституції США. Основні конституційні принципи. Порядок внесення поправок до конституції, інститут конституційного контролю.

Конституційно-правовий статус особи. Американський Білль про права.

Виборча система. Активне і пасивне виборче право. Порядок висунення кандидатів. “Праймеріз” як спосіб висунення кандидатів. Організація і фінансування виборів. Визначення результатів голосування.

Партійна система США, її особливості.

Вищі федеральні державні органи. Структура Конгресу і порядок формування Палати представників та Сенату. Правове становище членів Конгресу. Внутрішня організація палат Конгресу. Керівні органи, комітети палат, партійні фракції. Компетенція Конгресу. Регламенти палат, правові акти Конгресу. Законодавчий процес у палатах. Лобізм та його значення в законодавчій діяльності.

Президент США, його місце в конституційному механізмі. Порядок обрання президента. Формування колегії президентських виборщиків. Припинення повноважень президента. Компетенція президента, його правові акти. Віце-президент: порядок його обрання і місце в конституційному механізмі.

Система органів виконавчої влади. Адміністрація президента, кабінет, департаменти, виконавчий апарат президента, виконавчі агентства.

Судова влада: поняття, конституційні основи її організації. Федеральні суди, спеціальні федеральні суди. Верховний суд США.

Американський федералізм, його конституційні основи. Розмежування предметів відання федерації і штатів. Конституційно-правовий статус штату. Вищі органи влади штату. Легіслатури, виконавча влада, судові системи в штатах. Статус федерального округу Колумбія, Пуерто-Рико, Гуаму, Віргінських островів, Східного Самоа.

Місцеве самоврядування в США. Адміністративно-територіальний поділ штатів.

Література [3; 5; 12–23; 27–29; 35; 52; 56; 59; 72; 74]

Тема 15. Основи конституційного права Великобританії

Загальна характеристика неписаної британської конституції. Її основні риси і особливості. Джерела британської конституції.

Конституційний статус особи. Громадянство: порядок набуття та припинення. Права та свободи громадян.

Політичні партії і партійна система Великобританії.

Вищі державні органи. Особливості принципу поділу влади. Парламент, його структура. Порядок формування Палати громад. Внутрішня організація Палати громад, керівні органи, комітети палати. Партійні фракції. Палата лордів. Порядок формування Палати лордів після реформи 1999 року. Функції Палати лордів.

Законодавчий процес у палатах парламенту.

Монарх як глава держави. Порядок престолонаслідування. Королівська прерогатива. Таємна рада при монархові.

Виконавча влада. Уряд і кабінет. Структура кабінету, його функції. “Тіньовий” кабінет міністрів.

Судова система. Палата лордів, Судовий комітет Таємної ради як вищі суди. Апеляційний суд. Високий суд. Суд корони, суди магістратів і суди графств. Особливості судової системи Північної Ірландії і Шотландії.

Форма державного устрою Великобританії. Автономія Шотландії, Уельсу і Північної Ірландії. Адміністративно-територіальний поділ. Системи місцевих органів у графствах, містах-графствах, парафіях та інших адміністративно-територіальних одиницях.

Література [3; 5; 12–22; 27–29; 31; 32; 40; 50; 53; 60; 74; 77]

Тема 16. Основи конституційного права Франції

Загальна характеристика конституції Франції. Її характерні риси й особливості. Порядок перегляду конституції та конституційні реформи. Інститут конституційного контролю. Конституційна рада, її склад і порядок формування. Форми конституційного контролю.

Конституційний статус особи. Особисті права й свободи, соціальні та економічні права. Політичні права і свободи, юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина.

Політичні партії і партійна система.

Виборче право та виборча система. Інститут референдуму.

Вищі державні органи. Президент Республіки. Порядок обрання президента. Його компетенція.

Уряд. Його склад і порядок формування. Рада міністрів та уряд. Особливості виконавчої влади у Франції.

Парламент. Структура парламенту. Порядок формування Національних зборів і Сенату. Внутрішня організація палат (керівні органи, комісії палат, партійні фракції). Законодавчий процес у палатах. Компетенція парламенту.

Місьцеве управління й самоуправління. Адміністративно-територіальний поділ країни. Системи місцевих органів управління й самоуправління в регіонах, департаментах, округах, кантонах, комунах.

Література [3; 5; 8; 10; 12–22; 27–30; 38; 50; 53; 55; 57; 60; 67; 71; 74; 78]

Тема 17. Основи конституційного права ФРН

Загальна характеристика Основного закону ФРН. Порядок внесення змін до Основного закону. Федеральний конституційний суд як орган конституційного контролю.

Конституційний статус особи. Загальна характеристика основних прав людини та громадянина.

Політичні партії і партійна система.

Виборче право і виборча система.

Вищі федеральні державні органи. Бундестаг, порядок його формування. Внутрішня організація бундестагу (керівні органи, комітети, партійні фракції). Законодавчий процес у бундестазі. Особливості формування й повноваження бундесрату.

Федеральний президент, порядок його обрання. Повноваження президента.

Федеральний уряд, його склад. Порядок формування уряду. Повноваження уряду.

Німецький федералізм. Правове становище земель. Розмежування компетенції між федерацією та землями. Вищі органи влади в землях: ландтаги земель, уряди земель.

Міське управління й самоуправління. Адміністративно-територіальний поділ країни. Системи місцевого управління в містах, округах, повітах та общинах.

Література [1; 3; 5; 7; 12–24; 27–29; 31; 34; 37; 41; 51; 53; 57; 60; 65; 68; 74; 78]

Тема 18. Основи конституційного права Японії

Загальна характеристика конституції Японії. Принцип народного суверенітету в конституції. Конституційне положення про відмову від війни та створення регулярних збройних сил. Порядок внесення змін до конституції.

Конституційний статус особи. Права, свободи і обов'язки громадян.

Політичні партії та партійна система.

Вищі державні органи. Імператор Японії. Порядок престолонаслідування. Конституційний статус імператора і його функції.

Парламент, його структура. Порядок формування Палати представників і Палати радників. Внутрішня організація палат (керівні органи, парламентські комісії, партійні фракції). Порядок діяльності парламенту. Функції та повноваження парламенту. Законодавчий процес у парламенті.

Кабінет міністрів. Порядок формування кабінету, його структура. Функції кабінету.

Верховний суд Японії, порядок його формування. Особливості здійснення конституційного контролю в Японії.

Адміністративно-територіальний поділ країни. Принцип місцевої автономії. Органи місцевого самоврядування префектур, міст, селищ та сільських громад.

Література [3–5; 12–22; 25–29; 31; 32; 36; 40; 47; 49; 57; 62; 65; 73]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Контрольна робота є самостійним науковим дослідженням студента. Перед виконанням контрольної роботи слід вивчити рекомендовану літературу та скласти план. Структурно робота складається зі вступу, де визначається актуальність проблеми, аналізується література, предмет вивчення, формулюються мета роботи та завдання; двох-трьох основних питань роботи, у яких викладається її зміст, та висновків. У роботі також вказуються використані джерела. Обсяг роботи – до 15–20 аркушів.

Номер теми студент вибирає із запропонованих тем за останніми цифрами номера своєї залікової книжки.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ І РЕФЕРАТИВ

1. Поняття і сутність конституцій як основних джерел конституційного права в зарубіжних країнах.
2. Види конституцій у зарубіжних країнах.
3. Інститут конституційного контролю в зарубіжних країнах.
4. Конституційне закріплення прав і свобод людини в зарубіжних країнах.
5. Інститут громадянства в зарубіжних країнах.
6. Конституційні гарантії забезпечення прав і свобод людини в зарубіжних країнах.
7. Держава як конституційно-правовий інститут в зарубіжних країнах.
8. Форми державного правління в зарубіжних країнах.
9. Парламентська монархія в сучасному світі.
10. Види державного (політичного) режиму в зарубіжних країнах.
11. Відповідальність глави держави при різних політичних режимах.
12. Сучасний зарубіжний федералізм.
13. Виборчий процес у зарубіжних країнах.
14. Інститут референдуму в зарубіжних країнах.
15. Інститут президента в зарубіжних країнах.
16. Місце парламенту в системах державних органів зарубіжних країн.
17. Конституційно-правовий статус уряду та інших органів виконавчої влади в зарубіжних країнах.
18. Судова влада в зарубіжних країнах.

19. Моделі місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
20. Особливості конституції Великобританії.
21. Загальна характеристика Конституції США.
22. Американський федералізм.
23. Партийна система США.
24. Конституційно-правовий статус автономних адміністративно-територіальних одиниць в західноєвропейських країнах (Великобританія, Італія, Іспанія).
25. Загальна характеристика Конституції Франції.
26. Глава держави та уряд ФРН.
27. Партийна система ФРН.
28. Конституційні засади правового статусу особи в Німеччині.
29. Конституційний устрій Японії.
30. Партийна система Японії.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття конституційного (державного) права як галузі національного права.
2. Предмет і метод правового регулювання в конституційному праві зарубіжних країн.
3. Система конституційного права.
4. Конституційно-правові відносини: поняття, структура.
5. Джерела конституційного права в зарубіжних країнах.
6. Конституції – основні джерела державного (конституційного) права зарубіжних країн.
7. Історичні засади сучасних конституцій.
8. Сутність і зміст конституції в зарубіжних країнах.
9. Соціальні функції конституції.
10. Класифікація конституцій.
11. Структура конституцій у зарубіжних країнах.
12. Підготовка, прийняття, зміна і скасування конституцій.
13. Конституційний контроль: поняття, значення.
14. Історія виникнення ідеї конституційного контролю.
15. Моделі конституційного контролю: загальна характеристика.
16. Американська модель конституційного контролю: різновиди, особливості.

17. Європейська модель конституційного контролю: види, основні риси.
18. Види конституційного контролю.
19. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в зарубіжних країнах: поняття, структура.
20. Основні підходи до проблеми правового статусу особи.
21. Громадянство: поняття та конституційно-правове регулювання.
22. Порядок набуття і припинення громадянства в зарубіжних країнах.
23. Класифікація конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.
24. Правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в зарубіжних країнах.
25. Способи конституційного формулювання прав, свобод та обов'язків у зарубіжних країнах.
26. Конституційно-правові засади державної влади в зарубіжних країнах.
27. Поняття і структура конституційно-правового інституту державної влади в зарубіжних країнах.
28. Основні конституційні принципи функціонування державної влади в зарубіжних країнах.
29. Основні форми правління в зарубіжних країнах та їх різновиди.
30. Форми державного устрою в зарубіжних країнах.
31. Політичний режим як спосіб (метод) здійснення державної влади.
32. Поняття політичних партій та їх соціальна сутність.
33. Організаційні засади та правова регламентація утворення політичних партій в зарубіжних країнах.
34. Партійні системи в зарубіжних країнах.
35. Поняття і сутність виборчого права в зарубіжних країнах.
36. Види виборів та виборчих систем у зарубіжних країнах.
37. Виборчий процес у зарубіжних країнах: поняття, стадії.
38. Поняття і юридична природа інституту глави держави в зарубіжних країнах.
39. Порядок заміщення посади глави держави в зарубіжних країнах.
40. Повноваження глави держави, їх види.
41. Відповідальність глави держави в зарубіжних країнах.
42. Уряд у системі органів держави в зарубіжних країнах.
43. Класифікація урядів зарубіжних країн.

44. Порядок формування, склад та структура урядів у зарубіжних країнах.
45. Повноваження уряду в зарубіжних країнах.
46. Підстави й порядок припинення повноважень уряду.
47. Відповідальність уряду та його членів у зарубіжних країнах.
48. Місце і роль парламенту в структурі верховної влади в зарубіжних країнах.
49. Класифікація парламентів у зарубіжних країнах.
50. Структура та організація парламенту, порядок формування його палат.
51. Парламентські комітети і комісії, порядок їх формування і функціонування.
52. Правовий статус депутата парламенту в зарубіжних країнах.
53. Повноваження парламенту в зарубіжних країнах.
54. Законодавчий процес у парламентах зарубіжних країн, його стадії.
55. Поняття судової влади та її місце в механізмі розподілу влад.
56. Система та організація судової влади.
57. Конституційні принципи правосуддя в зарубіжних країнах.
58. Правовий статус суддів у зарубіжних країнах.
59. Поняття місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
60. Система місцевого самоврядування.
61. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
62. Виконавчі органи місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
63. Повноваження органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
64. Конституція США: структура та особливості.
65. Політичні партії та партійна система в США.
66. Президент та уряд США.
67. Конгрес США.
68. Американський федералізм.
69. Судоустрій США.
70. Місцеве самоврядування в США.
71. Особливості конституції Великобританії.
72. Партійна система Великобританії.
73. Статус монарха Великобританії.
74. Парламент Великобританії.

75. Уряд і Кабінет Великобританії.
76. Судоустрій Великобританії.
77. Територіальний устрій Великобританії.
78. Особливості конституції Франції.
79. Партійна система Франції.
80. Президент та уряд Франції.
81. Парламент Франції.
82. Особливості конституційного контролю у Франції.
83. Судова система Франції.
84. Політико-адміністративний устрій Франції.
85. Загальна характеристика основного закону ФРН.
86. Вищі федеральні державні органи ФРН. Федеральний парламент.
87. Політичні партії і партійна система у ФРН.
88. Німецький федералізм.
89. Політичні партії в Японії.
90. Глава держави та уряд в Японії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. *Конституции* стран СНГ и Балтии: Учеб. пособие / Московская госуд. юридич. академия / Г. Н. Андреева. — М.: Юристъ, 1999. — 640 с.
2. *Конституция* Российской Федерации. — М.: Издат. книготорговый центр “Маркетинг”, 2001. — 40 с.
3. *Конституции* зарубежных государств. Соединенные Штаты Америки, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада / Сост. В. В. Маклаков. — М.: БЕК, 1996. — 432 с.
4. *Конституція* Японії / Українська наукова асоціація / Науковий аналіз та коментар М. І. Малишко; пер. з япон. І. Дзюба. — К., 1995. — 24 с.
5. *Конституции* зарубежных государств: США, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада / В. В. Маклаков (сост.). — М.: БЕК, 1996. — 432 с.
6. *Италия*. Конституция и законодательные акты: Пер. с итал. / Под ред. В. А. Туманова — М.: Прогресс, 1988. — 392 с.

7. *Федеративная* Республика Германия. Конституция и законодательные акты: Пер. с нем. / Сост. Т. Г. Моршакова; под ред. Ю. П. Урьяса. — М.: Прогресс, 1991. — 468 с.
8. *Французская* Республика. Конституция и законодательные акты: Пер. с фр. / Сост. В. В. Маклаков; под ред. В. А. Туманова. — М.: Прогресс, 1989. — 448 с.

Основна

9. *Алебастрова И. А.* Конституционное право зарубежных стран. — М., 2001.
10. *Арден Ф.* Франция: государственная система. — М., 1994.
11. *Баглай М. В.* Конституционное право Российской Федерации: Учеб. для вузов / М. В. Баглай. — 6-е изд., изм. и доп. — М.: Норма, 2007.
12. *Бостан С. К., Тимченко С. М.* Державне право зарубіжних країн. — К., 2005.
13. *Георгіца А. З.* Конституційне право зарубіжних країн. — Тернопіль, 2003.
14. *Конституционное* развитие в современном мире. Основные тенденции / Р. В. Енгибарян. — М.: Норма, 2007.
15. *Конституционное* право зарубежных стран: Учеб. для вузов / Под ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. — 2-е изд. — М.: Норма, 2008.
16. *Конституційне* (державне) право зарубіжних країн: навч. посіб. / В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Субботін, С. М. Пашков; За ред. В. М. Бесчастного. — К.: Знання, 2007.
17. *Конституційне* право зарубіжних країн: Навч. посіб. / М. С. Горшеньова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В. О. Ріяки. — 2-ге вид., допов. і переробл. — К.: Юрінком Інтер, 2006.
18. *Конституционное* (государственное) право зарубежных стран: Учебник / Под ред. А. А. Мишина. — 13-е изд. — М.: Юстициформ, 2007.
19. *Конституционное* (государственное) право зарубежных стран: Учебник / Под ред. А. С. Автономова. — М.: Проспект, 2008.
20. *Конституционное* (государственное) право зарубежных стран. Общая часть: Учеб. для вузов / Рук. авт. колл. и отв. ред. Б. А. Страшун. — 4-е изд., обновл. и дораб. — М.: Норма, 2005.
21. *Решетников Ф. М.* Правовые системы стран мира. — М., 1993.

22. *Сравнительное конституционное право.* — М., 1996.
23. *Фридман Л.* Введение в американское право. — М., 1993.
24. *Хессе К.* Основы конституционного права ФРГ. — М., 1981.
25. *Цунэо Инако.* Современное право Японии. — М., 1981.
26. *Чиркин В. Е.* Конституционное право зарубежных стран: Учебник. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Юристь, 2007.
27. *Чиркин В. Е.* Элементы сравнительного государственоведения. — М., 1994.
28. *Шаповал В. М.* Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: Підручник. — К.: Юрінком Інтер, 2008.

Додаткова

29. *Герак Р. С.* Правова система Франції: загальна характеристика структури та джерел права // Правова держава: Щоріч. наук. пр. ін-ту держави та права ім. В. М. Корецького ПАН України: Вип. 13. — К., 2002. — 584 с.
30. *Гессен В. М.* Очерки науки конституционного права // Конституционное право: Учеб. пособие. — Ч. II. Хрестоматия. — М., 1994.
31. *Топорин Б. Н., Чиркин В. Е., Юдин Ю. А., Никифорова М. А., Васильева Т. А.* Сравнительное конституционное право / РАН, Ин-т государства и права; Отв. ред. В. Е. Чиркин. — М.: Издат. фирма “Манускрипт”, 1996. — 729 с.
32. *Боботов С. В., Колесов Н. С.* Современная концепция прав и свобод гражданина во Франции // Государство и право. — 1992. — № 6.
33. *Институт* громадянства Федеративної Республіки Німеччини // Наук. вісн. Чернівецьк. ун-ту. Правознавство: Вип. 14.— Чернівці: ЧДУ, 1998. — С. 114–123.
34. *Імміграційна політика США: минуле і сучасне* / Нац. ун-т “Києво-Могилянська академія”. — К., 1999. — 35 с.
35. *Люшер Ф.* Конституционная защита прав и свобод личности. — М., 1993.
36. *Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика: Енциклопедія / Упоряд. Ю. Римаренко; За ред. Ю. Римаренка.* — К.: Довіра, 1998.
37. *Цоллер Э.* Защита прав человека во Франции // Государство и право. — 1992. — № 12.

38. *Кошкин С. Ю.* Политический режим в современном мире: понятие, сущность, тенденции развития. — М., 1993.
39. *Тихомиров Л. А.* Монархическая государственность / А. Н. Бухачов (ред.), С. М. Сергеев (вступ. ст.), Р. Е. Алейников (ред.). — М.: ГУП “Облиздат”, 1998. — 67 с.
40. *Федерализм: теория, институты, отношения (сравнительно-правовое исследование)* / Отв. ред. Б. Н. Топорин. — М., 2001.
41. *Федерация* в зарубежных странах. — М., 1993.
42. *Чиркин В. Е.* Нетипичные формы правления в современном государстве // Государство и право. — 1994. — № 1.
43. *Зарубежное законодательство о политических партиях.* — М., 1993.
44. *Юдин Ю. А.* Политические партии и право в современном государстве. — М.: Форум-Инфра-М, 1998.
45. *Юдин Ю. А.* Новое законодательство о политических партиях (политико-правовой анализ) // Государство и право. — 1992.
46. *Избирательные системы стран мира. Формирование парламентов. Выборы президентов* / Отв. ред. П. И. Савицкий. — Екатеринбург, 1999.
47. *Лейкман Э., Ламберт Дж. Д.* Исследование мажоритарной и пропорциональной избирательных систем. — М.: Иностран. лит., 1958.
48. *Маклаков В. В.* Избирательное право стран — членов Европейского Союза. — М.: ИНИОН РАН, 1992.
49. *Сравнительное избирательное право: Учеб. пособие.* — М.: Норма, 2003.
50. *Ардан Ф.* Франция: государственная система / Пер. с фр. Л. С. Филиповой; Отв. ред. Л. М. Энтин. — М.: Юрид. лит., 1994. — 176 с.
51. *Урьяс Ю. П.* Механизм государственной власти ФРГ. — М., 1988.
52. *Мишин А. А.* Принцип разделения властей в конституционном механизме США. — М., 1984.
53. *Василенко И. А.* Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия: Учеб. пособие для студ. вузов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Издат. корп. “Логос”, 2000. — 200 с.
54. *Сахаров Н. А.* Институт президентства в современном мире. — М., 1994.

55. *Крутоголов М. А.* Президент Французской республики. Правовое положение. — М., 1980.
56. *Лобанов В. В.* Служба высших руководителей в США // Государство и право. — 1991. — № 4. — С. 134–136.
57. *Исполнительная власть: сравнительно-правовое исследование.* — М.: ИНИОН РАН, 1995.
58. *Правительство, министерства и ведомства в зарубежных странах.* — М., 1994.
59. *Савченко А. В.* Федеральні правоохоронні органи США: місія, організаційна структура та застосування кримінального законодавства: Навч. посіб. / Нац. акад. внутр. справ України. — К.: Текст, 2003. — 120 с.
60. *Шевчук А. А., Танасійчук В. 1., Корнійчук А. С.* Парламенти країн — членів Ради Європи: Довідник / Упр. забезп. міжпарламентських зв'язків Апарату Верховної Ради України; Б. І. Олійник (ред. кол.). — К.: Парлам. вид-во, 2001. — 59 с.
61. *Георгіца А. З.* Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики. — Чернівці: Рута, 1998. — 484 с.
62. *Депутат парламента в зарубіжних країнах.* — М.: Юрид. лит., 1995.
63. *Матвеева О. М., Савицький П. И.* Конституційний статус депутата в парламентах країн Західної Європи. — Екатеринбург, 1993.
64. *Маклаков В. В.* Парламенти країн — членів Європейського Союзу. — М.: ИНИОН РАН, 1994.
65. *Парламенти світа.* — М.: Інтерпракс, 1991.
66. *Светова С. М.* Практика парламентаризму: Посібник. — К.: Заповіт, 1997. — 134 с.
67. *Крутоголов М. А.* Парламент Франції. — М., 1988.
68. *Шаповал В. М.* Зарубіжний парламентаризм. — К., 1993.
69. *Алексеєнко И. Г.* Європейська модель конституційної юстиції: Сравнительно-правовая ретроспектива. — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 1998. — 230 с.
70. *Боботов С. В.* Конституційна юстиція (сравнительный анализ). — М., 1994.
71. *Боботов С. В.* Правосуддя в Франції. — М.: ЕАВ, 1994.
72. *Конституційне судочинство. Американський та український досвід / Ін-т демократії ім. П. Орлика; Уклад. А. Ткачук.* — К., 1999. — 111 с.

73. *Михеєнко М. М., Молдован В. В., Раджовська Л. К.* Порівняльне судове право. — К., 1993.
74. *Молдован В. В.* Судуострій: Україна, Велика Британія, РФ, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН: Навч. посіб. / Київськ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. — К.: Кондор, 2002. — 256 с.
75. *Овсепян Ж.* Судебный конституционный контроль в зарубежных странах. Правовая защита конституций. — Ростов н/Д, 1992.
76. *Судебные системы западных государств.* — М.: Наука, 1991.
77. *Гарнер Д.* Великобритания. Центральное и местное управление. — М., 1984.
78. *Евдокимов В. Б.* Местные органы власти в зарубежных странах. — Екатеринбург, 1997.
79. *Принципи* Європейської хартії місцевого самоврядування. — К., 2002.
80. *Харлоф Э.* Местные органы власти в Европе. — М.: Финансы и статистика, 1992.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни	
“Конституційне право зарубіжних країн”	
(“Державне (конституційне) право зарубіжних країн”).....	4
Зміст дисципліни “Конституційне право зарубіжних країн”	
(“Державне (конституційне) право зарубіжних країн”).....	6
Вказівки до виконання контрольних робіт.....	18
Теми контрольних робіт і рефератів.....	18
Питання для самоконтролю.....	19
Список літератури.....	22

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>М. В. Дроздецька</i>
Комп’ютерне верстання	<i>А. М. Голянда</i>

Зам. № ВКЦ-4218

Формат 60x84/₁₆. Папір офсетний.

Друк ротаційний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, пр. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*